

Означені основні складові проектного середовища. Представлено методи визначення стохастичних і детермінованих характеристик проектного середовища. Формалізація умов проектного середовища є передумовою статистичного імітаційного моделювання системи

Ключові слова: система, річки, проектне середовище

Отмечены основные составляющие проектной среды. Представлены методы определения стохастических и детерминированных характеристик проектной среды. Формализация условий проектной среды является предпосылкой статистического имитационного моделирования системы

Ключевые слова: система, реки, проектная среда

The basic constituents of project environment are marked. The methods of determination of stochastic and determined descriptions of project environment are presented. Formalization of terms of project environment is pre-condition of statistical imitation design of the system

Key words: system, rivers, project environment

ФОРМАЛІЗАЦІЯ УМОВ ПРОЕКТНОГО СЕРЕДОВИЩА В ПРОЕКТАХ СИСТЕМ ВИРОБНИЦТВА ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ НА МАЛИХ ГІРСЬКИХ РІЧКАХ

М.І. Бабич

Асистент

Кафедра енергетики

Львівський національний аграрний університет
вул. В. Великого, 1, м. Дубляни, Жовківський район,

Львівська область, 80381

Контактний тел.: 097-763-58-32

E-mail: babych-m@mail.ru

Постановка проблеми

Досягнення оптимальних характеристик проекту системи виробництва електричної енергії на основі використання гідроенергії малих гірських річок можливе на підставі узгодження параметрів системи з характеристиками проектного середовища. Середовище згаданого проекту характеризується набором стохастичних та детермінованих показників, які необхідно враховувати при його дослідженні. Постає задача розроблення методів і моделей, які б дали змогу дослідити характеристики проектного середовища для отримання ефективних параметрів системи проекту. Першим напрямком до цього є формалізація умов даного середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Аналіз літератури щодо обґрунтування основних складових середовища проекту системи виробництва електричної енергії на малих гірських річках свідчить про належне опрацювання даної теми [2,4]. Результати цих досліджень не можуть бути використані в повній мірі, оскільки є загальними і не враховують специфіки нашого проекту – визначення потенціалу річки для її гідроенергетичного освоєння в конкретні задані умови. Насамперед, це пов'язано з недостатнім рів-

нем проникнення процесів управління в галузь малої енергетики, а відтак відсутністю системного підходу та єдиної методології до розв'язання таких задач.

Метою статті є означення умов проектного середовища в проекті створення систем виробництва електроенергії на основі гідроенергії малих річок.

Виклад основного матеріалу

Будь-який проект виникає, існує та розвивається у рамках певного оточення, яке називається проектним середовищем. В нашому проекті проектним середовищем виступає безпосередньо річка, зокрема, малі гірські річки Карпат. До малих відносяться річки завдовжки до 100 км, незалежно від площі водозбору [4]. Під час їхнього енергетичного освоєння необхідно враховувати, що малі річки є початковою ланкою річкової мережі, і всі зміни в їхньому режимі позначаються на всьому гідрологічному ланцюгу. Тому, гідроенергетичні об'єкти повинні бути підібрані і обґрунтовані таким чином, щоб мінімізувати їх вплив на навколишнє середовище. Обґрунтування оптимальних параметрів гідроенергетичних об'єктів вимагає дослідження умов проектного середовища. Середовище проекту характеризується набором стохастичних і детермінованих чинників, дослідження яких дає змогу визначити гідроенергетичні ресурси річки.

Для оцінки можливостей використання енергії малої річки користуються поняттям гідроенергетичного потенціалу. Експериментальні дослідження стосуються не кінцевого значення потенціалу, вираженого в одиницях енергії, а його складових, вивчення яких, дозволило би побудувати алгоритм і методику оцінювання гідроенергетичного потенціалу розглядуваної річки. Зокрема, необхідно розглядати динаміку зміни показників витрати води $\bar{Q}$ протягом року в конкретному створі річки, зміна показників витрати води $\bar{Q}(L)$ вздовж її русла, та показники статичного напору H по довжині річки.

Основою для розрахунку і оцінки водних ресурсів малих гірських річок є багаторічні дані спостережень. Такі спостереження ведуться на водомірних постах, які розміщені на малих річках недалеко від впадіння в основну річку. Основна функція водомірних постів в Карпатах – відслідковування рівня води в річках для запобігання паводків. Це унеможлиблює визначення динаміки зміни потоку вздовж русла річки, що є дуже важливим для оптимізації параметрів малих гідроелектростанцій. Необхідною є наявність інформації щодо імовірнісних показників витрати води в створах річки [3].

На основі аналізу даних стоку в досліджуваному створі річки Голятинка (біля м. Майдан Закарпатської області) побудовано графік (рис. 1), який показує як змінюються показники витрати води протягом року в створі річки.

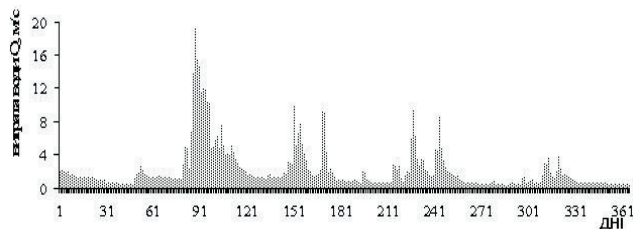

Рис. 1. Дані стоку річки Голятинка

Для опрацювання даних багаторічних спостережень доцільно скористатись методами математичної статистики. В результаті опрацювання зібраних даних отримано числові характеристики розподілів витрат води, встановлено, що даний розподіл відображається теоретичним законом Вейбула:

$$f(Q) = 0.494 \left(\frac{Q_i - 1.3}{1.742} \right)^{-0.139} \cdot \exp \left(\frac{Q_i - 0.8}{1.742} \right)^{0.861} \quad (1)$$

Емпірична частість і теоретична крива приведена на рис. 2

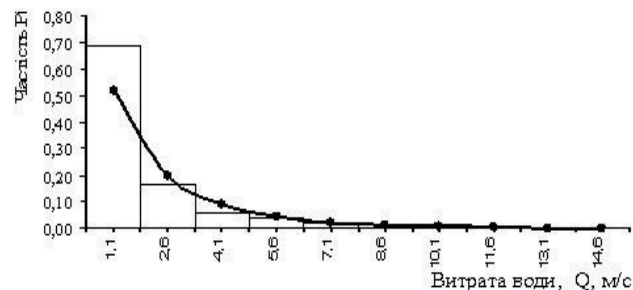

Рис. 2. Теоретична крива

Виходячи з вигляду інтегральної кривої згідно закону розподілу Вейбула [1] запишемо функцію генератора випадкової величини витрати води в створі:

$$\tilde{Q} = \left[-\ln \cdot (1 - \xi)^{\frac{1}{b}} \right] \cdot a + Q_{\min}; \quad (2)$$

Показники даного розподілу дають можливість спрогнозувати витрату води для відомого створу. Однак, за цією формулою не можливо спрогнозувати її в інших створах, оскільки характерною особливістю річок, є зміна показників витрати води вздовж її русла. На основі результатів дослідження поздовжніх профілів річок [4] оцінено зміну витрати води в річці по її протяжності (рис. 3). За точку відліку вибрано місце впадіння річки Голятинка в головну річку.

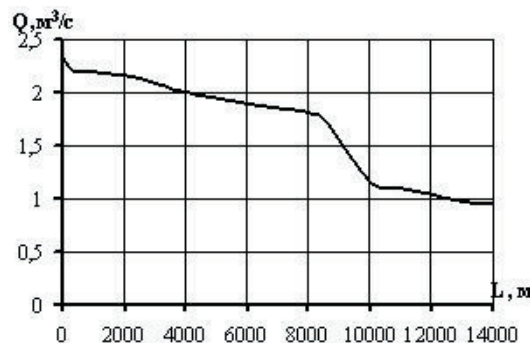

Рис. 3. Зміна витрати води по довжині річки

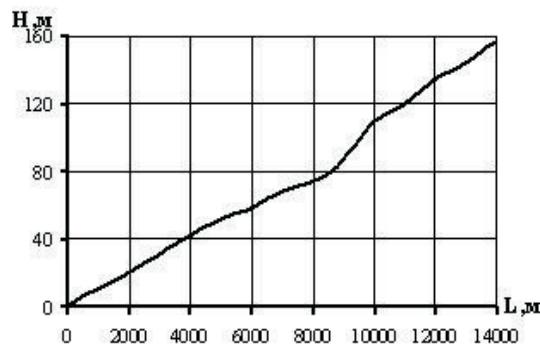

Рис. 4. Зміна напору річки

Як відомо, сток річки в різних створах річки є взаємопов'язаний. Вважаємо, що розподіл витрати води буде мати ідентичний характер по довжині русла річки. Маючи значення середньорічної витрати води в інших створах річки, можна скористатись основними параметрами розподілу визначеного створу (параметр мірила, параметр форми, коефіцієнт варіації), для визначення показників витрати води в створах річки. Для того, щоб знайти значення витрати води в будь-якому створі річки, приймаємо, що отримане згідно (2), значення витрати води $\tilde{Q}$ відноситься до середнього значення витрати води $\bar{Q}$ в створі L_1 , так як $\tilde{Q}(L_2) / \bar{Q}(L_2)$.

Виходячи з цього, витрата води в створі річки L_1 визначиться:

$$\tilde{Q}(L_1) = \bar{Q}(L_1) \cdot \frac{\tilde{Q}(L_1)}{\bar{Q}(L_2)}; \quad (3)$$

Враховуючи (2) і (3), функція генератора випадкової величини витрати води в створах річки набуде вигляду:

$$\tilde{Q} = \left(\left[-\ln \cdot (1 - \xi)^{\frac{1}{b}} \right] \cdot a + Q_{\min} \right) \cdot \frac{\tilde{Q}(L_1)}{\tilde{Q}(L_2)}; \quad (4)$$

За відсутності режимних спостережень в функція (4) є оптимальною для визначення показників витрати води в інших створах річки.

Іншою, важливою складовою проектного середовища є статичний напір. Користуючись результатами досліджень топографічних характеристик місцевості річки Голятинка [4] визначили зміну статистичного напору по довжині річки (рис. 4).

Зважаючи на невисокі показники витрат води гірських річок статичний напір є ключовою складовою потенціальної потужності річки. Показники напору дають можливість визначити технічний потенціал річки на всіх її ділянках, і обрати найбільш

ефективні розміри дериваційних споруд гідроелектростанцій.

Формалізація умов проектного середовища в проєктах систем виробництва електроенергії на малих річках дає можливість є побудувати алгоритм і методику оцінення гідроенергетичного потенціалу розглядуваної річки, що є основою для моделювання проєкту.

Висновки

---

1. Визначення оптимальних характеристик проєкту системи виробництва електроенергії на малих гірських річках можливе лише на підставі узгодження параметрів системи з характеристиками проектного середовища.

2. Означення основних складових проектного середовища та їх характеристик є передумовою статистично імітаційної моделі системи проєкту.

Література

1. Прикладная статистика. Правила определения оценок и доверительных границ для параметров распределения Вейбулла. ГОСТ 11.007-75. – М. : Из-во стандартов, 1980 – 30 с.
2. Рудько Г.І. Наукові основи екологічної оцінки та оптимального використання гідроресурсів Карпатського регіону України / Г.І. Рудько, Л.М. Консевич. – К. : Знання, 1998. – 137 с.
3. Сидорчук О.В. Складові ефективності проєктів використання енергетичного потенціалу малих річок / О.В. Сидорчук, М.І. Бабич // Вісник Львівського національного аграрного університету: агроінженерні дослідження – 2008. – №12, Том-1, – С. 51-55.
4. Сиротюк М.І. Відновні енергетичні ресурси Закарпатської області: оцінка потенціалу та проблеми використання : дис. кандидата географ. Наук : 11.00.11/Сиротюк Марія Іванівна. – Львів, 1997. – 185с.